

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave a úrovni školskej integrácie v základných školách Slovenskej republiky v školskom roku 2017/2018

Základné údaje o škole a žiakoch

Štátna školská inšpekcia vykonala tematické inšpekcie s cieľom zistiť stav a úroveň školskej integrácie v 19 základných školách (ZŠ) v 6 krajoch Slovenskej republiky (Bratislavskom, Trnavskom, Nitrianskom, Trenčianskom, Žilinskom a Prešovskom). Kontrolované subjekty boli plnoorganizované ZŠ. Štátnych škôl bolo 18 a jedna škola bola súkromná. Sídlo v meste malo 14 škôl a sídlo na vidieku 5 škôl. S vyučovacím jazykom slovenským bolo 18 škôl a jedna škola mala vyučovací jazyk slovenský a anglický. V kontrolovaných školách bolo spolu 8 131 žiakov, z nich sa 694 vzdelávalo formou školskej integrácie (8,5 %). So ŠVVP bolo poradenským zariadením diagnostikovaných aj ďalších 352 žiakov (4,3 %), ktorí sa nevzdelávali formou školskej integrácie. Najviac integrovaných žiakov bolo s vývinovými poruchami učenia (48,4 %), s poruchami aktivity a pozornosti (23,2 %) a s narušenou komunikačnou schopnosťou (13,4 %) a najmenej bolo žiakov s telesným, sluchovým a zrakovým postihnutím. Formou školskej integrácie sa vzdelávali aj žiaci so všeobecným intelektovým nadaním (4,3 %) a žiaci so zdravotným znevýhodnením alebo s nadaním, ktorí boli súčasne žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia (4,8 %). V tabuľke 1 uvádzame prehľad o počte integrovaných žiakov.

Tab. 1 Počet integrovaných žiakov podľa druhu ŠVVP

Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby		Počet žiakov
Zdravotné znevýhodnenie (ZZ)	vývinové poruchy učenia (VPU)	336
	poruchy aktivity a pozornosti (PAaP)	161
	narušená komunikačná schopnosť (NKS)	93
	mentálne postihnutie (MP)	31
	autizmus a iné pervazívne poruchy (AUT)	14
	chorí alebo zdravotne oslabení (CH-ZO)	10
	telesné postihnutie (TP)	8
	sluchové postihnutie (SP)	6
	zrakové postihnutie (ZP)	3
	iné (TP a VPU, hyperkinetická porucha správania)	2
Nadanie	všeobecné intelektové nadanie	30
Spolu		694

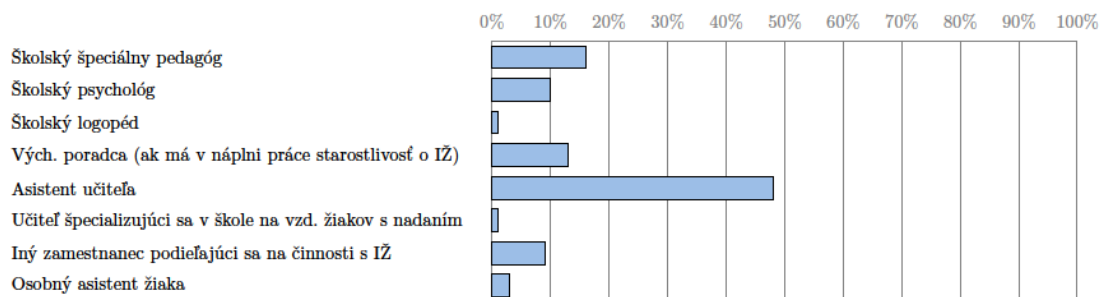
Podmienky vyučovania integrovaných žiakov

Pedagogický a odborný servis integrovaným žiakom v kontrolovaných ZŠ zabezpečovali 13 školskí špeciálni pedagógovia, 8 školskí psychológovia, 1 školský logopéd, 38 asistentov učiteľa, 2 osobní asistenti žiaka, 7 zamestnanci¹ podieľajúci sa na činnosti s integrovanými žiakmi a 1 učiteľ špecializujúci sa v škole na vzdelávanie žiakov s nadaním. Výchovní poradcovia v 10 ZŠ mali v náplni práce starostlivosť o integrovaných žiakov, pričom ešte

¹ učiteľky s aprobáciou špeciálna pedagogika, vychovávateľky ako asistentky učiteľa; asistentky učiteľa a špeciálny pedagóg z projektu *Škola otvorená všetkým (ŠOV)*

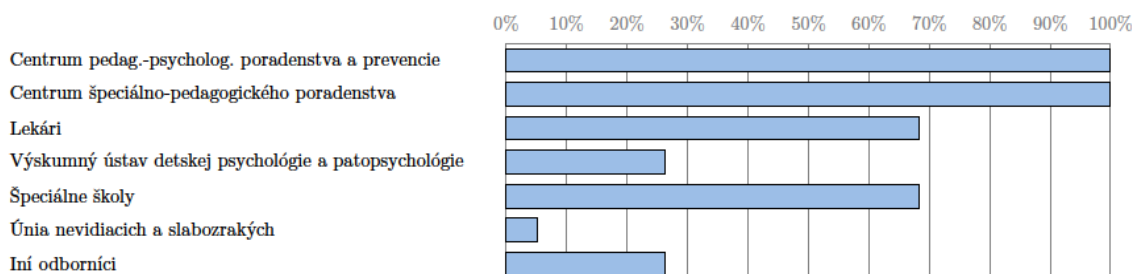
zabezpečovali a podieľali sa na poskytovaní výchovného poradenstva v oblasti výchovy a vzdelávania formou informačných, koordinačných, konzultačných, metodických a iných súvisiacich činností (graf 1).

Graf 1 Zabezpečenie odborných zamestnancov pre integrovaných žiakov v kontrolovaných ZŠ

Vo všetkých kontrolovaných školách bol počet odborných zamestnancov vzhľadom na počet integrovaných žiakov nepostačujúci. Viac ako 20 integrovaných žiakov bolo vzdelávaných v 90 % kontrolovaných škôl, z čoho vyplýva, že na škole mali pôsobiť školský špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg, školský logopéd alebo školský psychológ. Z grafu je zrejmé, že v kontrolovaných školách pôsobí 1 % školských logopédov, 10 % školských psychológov, 16 % školských špeciálnych pedagógov. V školách absentovali liečební pedagógovia. Nedostatok odborných zamestnancov v ZŠ má dosah na kvalitu poskytovanej špeciálnopedagogickej starostlivosti, zabezpečenie vyučovania špecifických predmetov, čo sa prejavuje aj vo výchovno-vzdelávacom procese. Z uvedeného dôvodu sa spolupráca škôl intenzívne zameriava na školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie. Všetky kontrolované subjekty pri integrácii žiakov spolupracovali s centrami pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP) a s centrami špeciálno-pedagogického poradenstva (CŠPP), 68 % škôl spolupracovalo s odbornými lekármi a 26 % s Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie. V ojedinelých prípadoch školy spolupracovali aj s Úniou nevidiacich a slabozrakých, s autistickým centrom Andreas, s centrom detskej reči a s krízovým centrom Nádej, čo vyplynulo zo špecifických potrieb integrovaných žiakov v školách (graf 2).

Graf 2 Spolupráca kontrolovaných ZŠ pri integrácii

V informačnom dotazníku pre riaditeľa školy všetci riaditelia uviedli, že odbornosť v oblasti školskej integrácie si pedagogickí a odborní zamestnanci zvyšovali najmä samoštúdiom odbornej literatúry, účasťou na prednáškach, odborných seminároch, školeniach, aktualizacným vzdelávaním podľa aktuálnej ponuky a štúdiom špeciálnej

pedagogiky. Pozitívom v jednej škole² bola organizácia prednášky pre 11 triednych učiteľov o vzdelávaní začlenených žiakov a k tvorbe IVP centrom pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie. V ZŠ³ si pedagogický zamestnanec zvyšoval odbornosť aktualizacným štúdiom v oblasti vzdelávania nadaných žiakov. Zo ZŠ⁴ sa školská psychologička zúčastnila kurzu *Psychologická starostlivosť o intelektovo nadané deti*, špeciálna pedagogička absolvovala certifikované vzdelávanie *Tréning fonematického uvedomovania podľa El'konina* a učitelia sa zúčastnili seminára *Komunikačné typy a učebné štýly žiakov aj žiakov so ŠVVP*. Výchovná poradkyňa ZŠ⁵ bola zapojená do *národného projektu* organizovaného Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie s názvom *Komplexný poradenský systém prevencie a ovplyvňovania sociálno-patologických javov v školskom prostredí* a do národného projektu *Škola otvorená všetkým (ŠOV)* zameraného na inovácie výučby žiakov z marginalizovanej rómskej komunity. Vzhľadom na narastajúci počet integrovaných žiakov a rôznorodosť ich špecifických potrieb je žiaduce zvyšovať odbornosť pedagogických a odborných zamestnancov inštitucionálne, prostredníctvom kontinuálnych vzdelávaní ponúkaných metodicko-pedagogickými centrami.

Všetci riaditelia škôl uviedli v informačnom dotazníku pre riaditeľa školy, že vzdelávacie stratégie integrovaných žiakov boli prerokované v poradných orgánoch školy na zasadnutiach pedagogickej rady, v metodických združeniach a v predmetových komisiách. Vo väčšine kontrolovaných subjektov informácie v zápisniciach potvrdili, že učitelia diskutovali o usmerneniach k vzdelávaniu integrovaných žiakov a o spôsobe ich hodnotenia. Špecifiká hodnotenia žiakov so ŠVVP boli zapracované v ZŠ⁶ a v ZŠ⁷ mali vypracovanú internú smernicu *Vnútny systém kontroly a hodnotenia žiakov*. V čase výkonu školskej inšpekcie si pravidlá hodnotenia písomných a kontrolných prác pre žiakov s vývinovými poruchami učenia vypracovali v dvoch ZŠ⁸. Ostatné školy sa výchovou a vzdelávaním integrovaných žiakov zaoberali prevažne *vo všeobecnej rovine*, absentovali konkrétne *vyhodnocovania výsledkov práce týchto žiakov, chýbala analýza problémov ich edukácie a formulovanie aspektov, ktoré by skvalitnili podmienky ich výchovy a vzdelávania*.

Úpravu prostredia a vytváranie vhodných *materiálno-technických podmienok* riaditelia škôl zabezpečovali s ohľadom na finančné možnosti a v spolupráci so zriaďovateľmi. Vo všetkých kontrolovaných subjektoch sa riaditelia škôl snažili vytvoriť optimálne podmienky pre integrovaných žiakov tým, že vytvorili relaxačné miesta v triede, v škole, upravili triedy vhodným nábytkom, osvetlením. Pri usádzaní integrovaných žiakov v triedach boli akceptované odporúčania poradenských zariadení, žiaci sedeli zväčša v predných laviciach a 74 % škôl dalo možnosť výberu spolužiaka poskytujúceho pomoc integrovanému žiakovi. Učebne na individuálne alebo skupinové vyučovanie integrovaných žiakov so školským špeciálnym pedagógom alebo školským psychológom boli vytvorené v 47 % škôl. Intelektovo nadaní žiaci mali možnosť v prípade potreby navštevovať miestnosť školskej psychologičky⁹. V ZŠ¹⁰ zakúpili nastaviteľné stoličky a stoly. Úplnú bezbariérovosť prostredia zabezpečili v jednej ZŠ¹¹. I keď v škole neevidujú žiakov s telesným postihnutím, sú pripravení z hľadiska priestorového zabezpečenia umožniť bezbariérový vstup na prvé poschodie

² ZŠ, Pribinova 1, Zlaté Moravce

³ ZŠ, Slov. dobrovoľníkov 122/7, Žilina

⁴ SZŠ BESST, Limbová 6051/3, Trnava

⁵ ZŠ, Školská 399, Jelka

⁶ ZŠ s MŠ, Novot 315

⁷ SZŠ BESST, Limbová 6051/3, Trnava

⁸ ZŠ, Lichardova 24, Žilina; ZŠ, Slov. dobrovoľníkov 122/7, Žilina

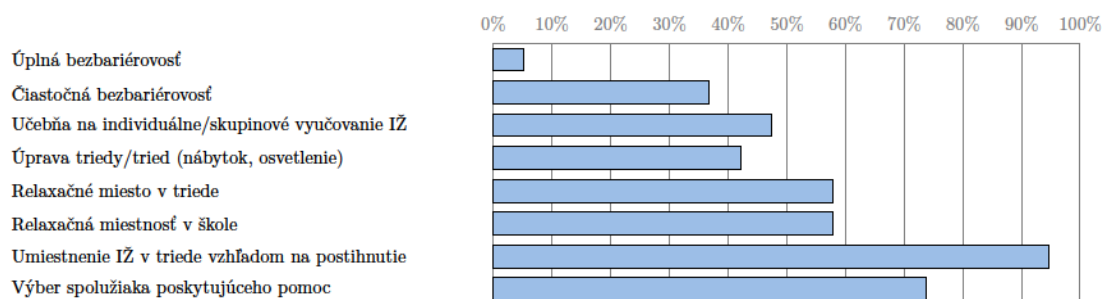
⁹ SZŠ BESST, Limbová 6051/3, Trnava

¹⁰ ZŠ, Ul. 17. novembra 31, Sabinov

¹¹ ZŠ, Lipová 2, Rajec

prostredníctvom plošiny aj pre imobilné osoby. Čiastočná bezbariérovosť bola zabezpečená v 37 % ZŠ¹² vybudovaním bezbariérových vstupov do škôl, tried a nainštalovaním šikmej schodiskovej plošiny pre imobilné osoby do celej budovy (graf 3).

Graf 3 Úprava prostredia a podmienok pre integrovaných žiakov

Dokumentácia súvisiaca so školskou integráciou

Školské vzdelávacie programy deklarovali možnosť vzdelávania žiakov so ŠVVP. Dokumentácia integrovaných žiakov bola vedená na tlačivách schválených a zverejnených ministerstvom školstva, obsahovala *Návrh na vzdelávanie dieťaťa alebo žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v materskej škole, v základnej škole, v strednej škole a v špeciálnej škole, odborné správy zo psychologického a špeciálnopedagogického vyšetrenia z príslušných zariadení výchovného poradenstva a prevencie, písomné vyjadrenie príslušného poradenského zariadenia k individuálnej integrácii, písomnú žiadosť zákonného zástupcu o prijatie žiaka na individuálnu integráciu, informovaný písomný súhlas zákonného zástupcu žiaka s individuálnou integráciou a vyjadrenie riaditeľa školy k školskej integrácii.* Ojedinele sa vyskytli prípady, keď dokumentácia integrovaných žiakov nebola kompletná, chýbali v nej písomné žiadosti zákonných zástupcov, informované písomné súhlasy zákonných zástupcov a odporúčania praktického lekára pre deti a dorast.

Podmienky vzdelávania žiakov so ŠVVP boli do ŠkVP v prevažnej miere zapracované, niektoré školy mali *vyšpecifikované aj podmienky a formy podpory integrovaných žiakov.*

Súčasťou dokumentácie niektorých integrovaných žiakov boli aj individuálne vzdelávacie programy (IVP), ktoré vypracoval v 71 % kontrolovaných subjektov triedny učiteľ v spolupráci so školským špeciálnym pedagógom a v 35 % kontrolovaných subjektov triedny učiteľ v spolupráci s učiteľmi jednotlivých predmetov. IVP boli vypracované pre 213 (31%) žiakov so zdravotným znevýhodnením a 10 (1%) žiakov s nadaním. IVP je vypracovaný pre integrovaných žiakov iba v prípade, ak je to potrebné, a to na základe odporúčania poradenského zariadenia. V kontrolovaných školách najčastejšie bol IVP pre žiakov so zdravotným znevýhodnením vypracovaný v predmete slovenský jazyk a literatúra, matematika a cudzí jazyk a pre žiakov s nadaním v predmete matematika a informatika. Každý rok boli IVP aktualizované v 74 % kontrolovaných škôl. Nedostatkom v 68 % kontrolovaných škôl bolo nezpracovanie odporúčaní poradenských zariadení pre výchovno-vzdelávací proces do IVP. Ďalším nedostatkom niektorých IVP bolo *neuvedenie krátkodobých a dlhodobých cieľov, vlastných metodických postupov v jednotlivých vyučovacích predmetoch.* Absentovali informácie *o formách podpory žiakom so zdravotným znevýhodnením, najmä údaje o zabezpečení špeciálnopedagogickej podpory v zmysle*

¹² ZŠ, Železničná 14, Bratislava; ZŠ, Pribinova 1, Zlaté Moravce; ZŠ s MŠ, Školská 447/2, Turčianske Teplice; ZŠ s MŠ, Novot' 315; ZŠ s MŠ Ondreja Štefku, M. R. Štefánika 432, Varín; ZŠ s MŠ, Soblahov 404; ZŠ, Ul. 17. novembra 31, Sabinov;

príslušných vzdelávacích programov, chýbali *spôsob a kritériá hodnotenia, špecifikácia materiálo-technických podmienok, zabezpečenie kompenzačných pomôcok*. Takmer polovica (47 %) kontrolovaných škôl mala *zavedené špecifické predmety*¹³ do obsahu vzdelávania IVP. Príčinou nezariadenia špecifických predmetov v ostatných školách bola absencia odborných zamestnancov a v ojedinelých prípadoch aj vydané odporúčenie poradenského zariadenia, že konkrétny žiak nepotrebuje niektorý zo špecifických predmetov. V troch školách¹⁴ obsah učiva žiakov *s mentálnym postihnutím* v IVP nevychádzal zo vzdelávacieho programu pre žiakov s MP.

Organizácia vyučovania integrovaných žiakov

Začlenení žiaci so ŠVVP sa vzdelávali v kmeňových triedach spolu s ostatnými žiakmi podľa schválených ŠVP pre ZŠ a podľa vzdelávacích programov pre žiakov so ŠVVP a žiakov so všeobecným intelektovým nadaním. Zriedka sa vzdelávali formou individuálneho alebo skupinového vyučovania u školského špeciálneho pedagóga počas vyučovacej hodiny. Odborná činnosť s niektorými integrovanými žiakmi u školského špeciálneho pedagóga, školského logopéda, školského psychológa sa *neuskutočňovala počas vyučovacej hodiny*. Školský špeciálny pedagóg sa *nezúčastňoval na vyučovacej hodine vo dvojici s učiteľom*. Asistent učiteľa pracoval so žiakmi na 82 % hospitovaných hodín, svoju činnosť koordinoval s učiteľom. Osobní asistenti žiaka sa na vyučovaní podieľali ojedinele.

Na základe žiadosti zákonných zástupcov, odporúčaní poradenských zariadení a odborných lekárov riaditeľa kontrolovaných škôl rozhodli v 53 % kontrolovaných subjektov o oslobodení integrovaných žiakov od vyučovania niektorého predmetu¹⁵ a v 21 % škôl o oslobodení od povinnosti dochádzať do školy.

Ďalšie podmienky¹⁶ pre žiakov so ŠVVP vytvárali iba v 16 % kontrolovaných škôl¹⁷ a v 84 % škôl nevytvárali ďalšie individuálne podmienky pre vzdelávanie integrovaných žiakov, nerealizovali ani nezabezpečovali terapeutické cvičenia, terapie alebo špeciálnopedagogickú reedukáciu. V jednej ZŠ¹⁸ sa potvrdili prejavy segregácie, trieda bola zložená len zo žiakov z marginalizovanej rómskej komunity.

Žiaci s mentálnym postihnutím (4 %) sa vzdelávali podľa vzdelávacieho programu pre žiakov s mentálnym postihnutím. Vzdelávanie *žiakov s intelektovým nadaním* (4 %) sa realizovalo podľa vzdelávacieho programu pre žiakov so všeobecným intelektovým nadaním. Kontrolované školy¹⁹ pri edukácii *žiakov so všeobecným intelektovým nadaním* uplatnili výučbu niektorých predmetov (matematika a anglický jazyk) podľa učebných osnov vyššieho ročníka. Avšak vo vyučovaní ďalších predmetov nebol obsah doplnený o nové témy zodpovedajúce nadaniu žiaka a žiakom neboli poskytnuté ani nové predmety.

Poznámky v katalógových listoch a v doložkách vysvedčení integrovaných žiakov boli v súlade s požiadavkami všeobecne záväzného predpisu, ojedinele sa vyskytli prípady, keď nekorešpondovali s platným metodickým pokynom na hodnotenie a klasifikáciu mentálne postihnutých (MP) žiakov.

Výchovno-vzdelávací proces s integrovanými žiakmi

¹³ Rozvíjanie špecifických funkcií, Terapeutické a korektívne cvičenia, Individuálna logopedická intervencia,

Rozvíjanie komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností, Rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie,

¹⁴ ZŠ s MŠ, Novot' 315; ZŠ s MŠ, Školská 447/2, Turčianske Teplice; ZŠ, Lipová 2, Rajec

¹⁵ Telesná a športová výchova; výtvarná výchova; hudobná výchova; cudzí jazyk

¹⁶ Rozvoj senzorickej integrácie, arterapeutické skupinové a individuálne stretnutia, integračné tábory, relaxačné cvičenia popoludní, pomoc pri príprave na vyučovanie,

¹⁷ ZŠ, Podzáhradná 51, Bratislava; ZŠ, Železničná 14, Bratislava; ZŠ, Školská 531/29, Veľký Šariš

¹⁸ ZŠ, Komenského 2, Svit

¹⁹ ZŠ, Podzáhradná 51, Bratislava; SZŠ BESST, Limbová 6051/3, Trnava; ZŠ, Slov. dobrovoľníkov 122/7, Žilina; ZŠ, Ul. 17. novembra 31, Sabinov;

V triedach s integrovanými žiakmi sa vykonalo 299 hospitácií na vyučovacích predmetoch prvého i druhého stupňa ZŠ. Ich výber sa uskutočnil aj na základe dôkladného oboznámenia sa s odporúčaniami poradenských zariadení k výchovno-vzdelávaciemu procesu a rešpektovania odporúčaní v praxi.

Štruktúra vyučovacích hodín bola premyslená, učitelia si všímali integrovaných žiakov na 92 % hospitovaných vyučovacích hodinách. Zväčša učitelia uplatňovali rôzne formy práce (70 %), striedali frontálnu a skupinovú prácu, prácu vo dvojiciach a samostatnú prácu. Počas samostatnej práce ich zväčša zmysluplne zamestnávali (75%). Väčšinou učitelia striedali priamu a nepriamu činnosť s integrovanými žiakmi (65 %), motivovali ich k práci (87 %) a zapájali prostredníctvom otázok do činnosti celej triedy (93 %). Cielene ich zapájali aj do riešenia úloh v pracovných listoch, zväčša rešpektovali ich pracovné tempo a poskytli im dostatok času na odpoveď a vyriešenie úlohy (88 %). Vo väčšej miere integrovaní žiaci pracovali v skupine intaktných žiakov (66 %), prejavovali záujem o vyučovanie, dávali pozor na vyučovaní a sústredene pracovali na zadaných úlohách, prevažne boli aktívni a 30 % integrovaných žiakov sa prejavilo tvorivými schopnosťami vo vyučovaní. V menšej miere učitelia včleňovali relaxačnú prestávku (23 %) v rámci vyučovacej hodiny. V minimálnej miere (15 %) sa prejavila práca učiteľa so skupinou integrovaných žiakov, učitelia s integrovanými žiakmi pracovali skôr individuálne (48 %). Často chýbalo diferencovanie obsahu preberaného učiva (22 %), úloh a aktivít (38 %). Ojedinele boli žiakom poskytnuté predbežné inštrukcie, výklad pred začatím vyučovacej hodiny (21 %), ako aj po skončení spoločného výkladu (36 %).

Výber učiva žiakov s MP zväčša zodpovedal úrovni ich rozumových schopností (71 %), na 86 % hospitovaných hodín mali žiaci zadané jasné a jednoduché pokyny k riešeniu úloh v pracovných listoch. Žiaci s MP väčšinou na vyučovaní používali učebnice a pracovné listy pre ŠZŠ. Vo väčšej miere učitelia striedali činnosti, aktivity a prostredníctvom manipulácie s predmetmi precvičovali ich motoriku a koordináciu. Diferenciácia obsahu preberaného učiva, zadávaných úloh a aktivít sa uplatnila najmä pri vzdelávaní žiakov s MP.

Pri edukácii žiakov s *autizmom a inými pervazívnymi poruchami* sa na žiadnej hospitovanej hodine neuplatnilo štruktúrované učenie a nebol realizovaný ani nácvik sociálnych a komunikačných zručností.

Žiakom s *intelektovým nadaním* sa na hospitovaných hodinách výrazne neuplatnili špeciálne edukačné prístupy. Výber učiva bol ojedinele rozšírený o nové témy, v menšej miere im boli zadané stimulujúce úlohy, iné aktivity a len ojedinele mali vytvorený priestor pre prácu s informáciami. Počas vyučovacích hodín minimálne používali alternatívne učebnice (19 %), doplnkovú, náučnú literatúru a encyklopédie (13 %). Väčšinou (76 %) používali tie isté učebnice, učebné texty a pracovné listy ako ostatní žiaci, didaktickú techniku, vrátane IKT používali na vyučovaní minimálne (19 %).

Integrovaní žiaci v menšej miere (32 %) používali na hodine špeciálne učebné pomôcky, najčastejšie používali z kompenzačných pomôcok kalkulačky a minimálne didaktickú techniku, vrátane IKT (10 %). Učitelia na polovici hospitovaných hodín používali svojpomocne vyrobené a prispôbené učebné materiály, pracovné listy, texty, učebné pomôcky pre integrovaných žiakov, ale didaktickú techniku, vrátane IKT používali občas.

Overenie vedomostí bolo zväčša zadávané vhodne formulovanými otázkami a úlohami, sledovaním pochopenia podstaty učiva, porozumením zadanej úlohy (81 %) a overením správnosti vypracovania pridelených úloh (86 %). Učitelia väčšinou využívali verbálne hodnotenie, povzbudzovali a chválili integrovaných žiakov za snahu a výkon, klasifikáciu uplatňovali v minimálnej miere. Ojedinele bol priestor venovaný rozvíjaniu sebahodnotiacich zručností všetkých žiakov (14 %).

V hospitovaných triedach kontrolovaných subjektov učitelia väčšinou vytvárali príjemnú pracovnú atmosféru. Vzťah medzi integrovanými žiakmi, ostatnými spolužiakmi a učiteľmi

bol priateľský, na vyučovacích hodinách sa vyskytovali prejavy tolerancie, úcty, empatie, vzájomnej pomoci. Intaktní žiaci boli väčšinou nápomocní, ochotne spolupracovali s integrovanými žiakmi. Na vyučovaní prevládalo disciplinované správanie, prípadne problémy integrovaných žiakov učitelia riešili vhodným spôsobom.

Odborná činnosť/vyučovanie špeciálnym pedagógom

Odborní zamestnanci vo väčšine kontrolovaných škôl poskytovali žiakom so ŠVVP odborný servis. V troch ZŠ²⁰ nebol vytvorený odborný tím, ktorý by poskytoval potrebnú starostlivosť integrovaným žiakom, pričom ich počet bol na uvedených školách od 32 do 71 žiakov. V ZŠ²¹ nebol odborný servis poskytovaný z dôvodu dlhodobej práceneschopnosti výchovnej poradkyne a asistentky učiteľa. Školy, ktoré nemali odborných zamestnancov, potrebnú starostlivosť zabezpečovali integrovaným žiakom v spolupráci s CPPP a ČŠPP. Školy, ktoré mali zabezpečenú starostlivosť o integrovaných žiakov odbornými zamestnancami, viedli ich dokumentáciu, participovali pri tvorbe IVP, poskytovali metodickú pomoc a poradenské služby žiakom, ich zákonným zástupcom i pedagógom školy a v 47 % kontrolovaných škôl vyučovali špecifické predmety (z toho na 67 % škôl kvalifikovane a v 33 % škôl nekvalifikovane). *Školskí špeciálni pedagógovia* poskytovali žiakom špeciálnopedagogickú podporu zameranú prevažne na reedukáciu a korekciu VPU, prostredníctvom individuálnych intervencií, na ktorých používali špeciálne, kompenzačné pomôcky a špeciálne edukačné programy. *Školskí psychológovia* poskytovali poradenstvo, konzultácie, ale aj terapeutické a individuálne intervencie pre žiakov. Pripravovali a organizovali preventívne programy, skupinové sedenia zamerané na riešenie problému šikanovania, na korekciu nevhodného správania a výchovného pôsobenia s cieľom usmerniť správanie žiakov, riešili ich konflikty a osobné problémy. Pri individuálnej intervencii svoju činnosť zamerali na prácu so žiakmi s poruchami aktivity a pozornosti, žiakov s autizmom a žiakov s intelektovým nadaním. *Školská logopedička*²² sa prevažne venovala žiakom s narušenou komunikačnou schopnosťou. Nedostatok odborných zamestnancov na školách sa prejavil nízkou kvalitou vypracovania dokumentácie integrovaných žiakov, neuskutočnením potrebného počtu odborných intervencií s cieľom korekcie a reedukácie oslabených schopností žiakov so ŠVVP a nedostatkami v realizácii výchovno-vzdelávacieho procesu s integrovanými žiakmi.

Iné zistenia

Riaditelia ZŠ v informačnom dotazníku uviedli vlastné poznatky a skúsenosti z práce s integrovanými žiakmi. Medzi *pozitívne zistenia* uviedli prínos školského špeciálneho pedagóga, spoluprácu učiteľov so školským špeciálnym pedagógom, asistentmi učiteľa, školským psychológom pri vzdelávaní žiakov so ŠVVP. Pomocou odborných zamestnancov je možné každoročne vykonávať depistaž žiakov so ŠVVP a poskytujú im odbornú špeciálnopedagogickú starostlivosť. Individuálny prístup pri práci s integrovaným žiakom, znižuje mieru stresu, a tým umožňuje vyššiu mieru koncentrácie a dosahovanie lepších výsledkov, zvyšuje sebavedomie a sociálne zručnosti. Vytváranie priateľských vzťahov integrovaných žiakov s intaktnými žiakmi vedie k budovaniu tolerancie, akceptovaniu, prijatiu odlišností medzi vrstovníkmi a k vnímaniu potrieb integrovaných žiakov. Práca s integrovanými žiakmi je pre pedagógov i žiakov obohacujúca, prináša nové spôsoby riešenia problémov.

²⁰ ZŠ, Nám. Konkolyho-Thege 2, Hurbanovo; ZŠ, Komenského 2, Svit; ZŠ, Toplianska 144, Raslavice – školský psychológ 1x v týždni

²¹ ZŠ, Pribinova 1, Zlaté Moravce

²² ZŠ, Podzáhradná 51, Bratislava

Medzi *negatívne zistenia* uviedli riaditelia kontrolovaných škôl nedostatok finančných prostriedkov na asistentov učiteľa a odborných zamestnancov, nedostatočnú prípravu absolventov pedagogických fakúlt na prácu so žiakmi so ŠVVP, vysoký počet integrovaných žiakov v triede, ktorý komplikuje uplatniť individuálny prístup. K ďalším negatívnym zisteniam patrí aj chýbajúce vzdelávanie pre asistentov učiteľa, ktorí nepoznajú presný popis intervencie v rámci procesu vyučovania, asistent učiteľa musí byť pripravený reagovať na neustále nové a neočakávané situácie vzhľadom na to, že je čoraz viac zaangažovaný do vzdelávacieho procesu. Riaditelia zároveň upozorňujú aj na veľkú záťaž s agendou integrovaných žiakov pre triednych učiteľov, spojenú s prípravou na vyučovacie hodiny, nedostatok záujmu a podpory zo strany zákonných zástupcov, nedostatočnú domácu prípravu a slabú dochádzku žiakov z MRK, z čoho vyplýva aj nedostatočná systematická domáca príprava na vyučovanie. Riaditelia ďalej poukázali na problémy so zabezpečením vyučovania špecifických predmetov, hlavne s vyučovaním predmetu terapeuticko-korekčné cvičenia pre žiakov s poruchami pozornosti a správania po stránke personálnej (nedostatok odborných zamestnancov) a organizačnej a zároveň aj s organizáciou vzdelávania žiakov s mentálnym postihnutím. Ako problém sa javí aj vzdelávanie žiakov s intelektovým nadaním z dôvodu zvýšenej časovej náročnosti na prípravu učiteľa a časté spojenie intelektového nadania s poruchou aktivity a pozornosti.

Záver

V kontrolovaných ZŠ sa formou školskej integrácie vzdelávalo 8,5 % žiakov, takmer polovicu (48 %) tvorili žiaci s vývinovými poruchami učenia, v menšej miere (23 %) žiaci s poruchami aktivity a pozornosti a pomerne málo (13 %) žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou. Personálne zabezpečenie odborných zamestnancov je nedostatočné, čo sa prejavilo aj pri poskytovaní špeciálnopedagogických intervencií integrovaných žiakov. Zabezpečenie starostlivosti integrovaným žiakom poskytovali školskí špeciálni pedagógovia (16 %), školskí psychológovia (10 %), školský logopéd (1 %), asistenti učiteľa (48 %) a výchovní poradcovia, ktorí mali v náplni starostlivosť o integrovaných žiakov (13 %) a jeden učiteľ, ktorý sa špecializoval na vzdelávanie žiakov s intelektovým nadaním. V troch ZŠ²³ nebol vytvorený odborný tím, ktorý by poskytoval potrebnú starostlivosť integrovaným žiakom, pričom ich počet bol na uvedených školách od 32 do 71 žiakov. V ZŠ²⁴ nebol odborný servis poskytovaný z dôvodu dlhodobej práceneschopnosti výchovnej poradkyne a asistentky učiteľa. Školy, ktoré nemali odborných zamestnancov, potrebnú starostlivosť zabezpečovali integrovaným žiakom v spolupráci s CPPP a ČŠPP.

Napriek tomu, že väčšina pedagogických zamestnancov si zvyšovala svoju odbornosť (v najväčšej miere samoštúdiom) v oblasti školskej integrácie, aplikovanie ich nadobudnutých vedomostí bolo vo vzťahu k integrovaným žiakom nepatrné. Vzhľadom na narastajúci počet integrovaných žiakov a rôznorodosť ich špecifických potrieb je žiaduce zvyšovať odbornosť pedagogických a odborných zamestnancov inštitucionálne, prostredníctvom kontinuálnych vzdelávaní ponúkaných metodicko-pedagogickými centrami.

Vo všetkých kontrolovaných školách riaditelia škôl upravili prostredie pre integrovaných žiakov. *Čiastočnú bezbariérovosť zabezpečili v 37 % škôl*, čo súviselo s tým, že v škole sa vzdelávali aj žiaci s telesným postihnutím a *úplnú bezbariérovosť prostredia zabezpečili iba v jednej škole*²⁵.

²³ ZŠ, Nám. Konkolyho-Thege 2, Hurbanovo; ZŠ, Komenského 2, Svit; ZŠ, Toplianska 144, Raslavice – školský psychológ 1x v týždni

²⁴ ZŠ, Pribinova 1, Zlaté Moravce

²⁵ ZŠ, Lipová 2, Rajec

V informačnom dotazníku pre riaditeľov škôl všetci riaditelia uviedli, že integrovaní žiaci na vyučovaní používajú kompenzačné alebo špeciálne učebné pomôcky²⁶, čo sa ale nepreukázalo na 55 % hospitovaných vyučovacích hodinách. Integrovaní žiaci v menšej miere (32 %) používali na hodine špeciálne učebné pomôcky, najčastejšie používali z kompenzačných pomôcok kalkulačky a minimálne didaktickú techniku, vrátane IKT (10 %). Učitelia na polovici hospitovaných hodín používali svojpomocne vyrobené a prispôsobené učebné materiály, pracovné listy, texty, učebné pomôcky pre integrovaných žiakov, ale didaktickú techniku, vrátane IKT používali iba občas. Integrovaní žiaci sa vzdelávali v triede s ostatnými žiakmi, takmer v polovici škôl sa asistent učiteľa zúčastňoval na vyučovaní. Učitelia počas vyučovacích hodín pri práci s integrovanými žiakmi používali bežné učebnice a učebné texty. Prácu s učebnicou, pracovným zošitom využívali až v 80 % hospitovaných vyučovacích hodín a v menšej miere (35 %) využívali didaktickú techniku, vrátane IKT. Vo výchovno-vzdelávacom procese učitelia väčšinou preferovali klasické vyučovacie metódy, prevažovalo frontálne vyučovanie s dominanciou učiteľa, kde žiaci mali ojedinele možnosť diskutovať a vyjadriť svoj názor. V minimálnej miere bolo diferencovanie obsahu učiva, úloh a aktivít. Nedostatkom v 68 % kontrolovaných škôl boli nezpracované odporúčania poradenských zariadení pre výchovno-vzdelávací proces. Integrovaní žiaci aj tak prejavili záujem o vyučovanie, dávali pozor počas vyučovania, vo väčšej miere sústredene a samostatne pracovali na zadaných úlohách a efektívne využívali pracovný čas. Pri edukácii žiakov s *autizmom a inými pervazívnymi poruchami* sa na žiadnej hospitovanej hodine neuplatnilo štruktúrované učenie a nebol realizovaný ani nácvik sociálnych a komunikačných zručností. Školskí špeciálni pedagógovia pracovali s integrovanými žiakmi individuálne s využitím špeciálnopedagogických prístupov a špeciálnych, kompenzačných pomôcok a špeciálnych edukačných programov. Integrovaní žiaci nemali vypracovaný IVP v 11 % kontrolovaných škôl, s odôvodnením, že ho integrovaní žiaci nemali odporučený poradenským zariadením. IVP škola vypracuje pre integrovaných žiakov iba v prípade, ak je to potrebné, a to na základe odporúčania poradenského zariadenia. Nedostatkom tých IVP, ktoré boli predložené, bol formalizmus, chýbalo stanovenie krátkodobých a dlhodobých cieľov, absencia metodických postupov k jednotlivým vyučovacím predmetom a zapracovanie odporúčaní poradenských zariadení. Na základe zistení a vyjadrení riaditeľov škôl môžeme konštatovať, že najväčšie nedostatky v integrovanom vzdelávaní žiakov so ŠVVP sú spôsobené v nedostatočnom personálnom zabezpečení odborných zamestnancov, vo vysokom počte žiakov so ŠVVP v triedach, čo komplikuje uplatňovať individuálny prístup.

Integrované vzdelávanie prináša aj pozitíva, ktoré sa prejavili pri vytváraní priateľských vzťahov medzi integrovanými a intaktnými žiakmi, čo viedlo k budovaniu tolerance, úcty, prijatiu odlišností medzi vrstovníkmi a k citlivejšiemu vnímaniu potrieb integrovaných žiakov. Práca s integrovanými žiakmi je pre pedagógov i žiakov obohacujúca, prináša nové spôsoby riešenia problémov.

²⁶ V informačnom dotazníku pre RŠ, riaditelia uviedli, že žiaci so zdravotným znevýhodnením najčastejšie používajú na vyučovaní kalkulačky, pravidlá slovenského pravopisu, tabuľky násobenia, matematické tabuľky,

čítacie okienka pre dyslektikov a niektorí žiaci majú svojpomocne zhotovené alebo upravené pomôcky. Žiaci s intelektovým nadaním využívajú najmä bežné učebnice a učebné texty, rôzne učebné materiály, doplnkovú, náučnú literatúru, odbornú literatúru, encyklopédie, počítačovú techniku s napojením na internet, interaktívne výukové programy na nosičoch CD a DVD, audiotechniku a videotechniku. Žiaci s mentálnym postihnutím používajú učebnice a pracovné listy pre špeciálnu základnú školu.

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

- ✓ vytvorenie tímu odborných zamestnancov na ZŠ,
- ✓ zabezpečenie odbornosti vo vyučovaní špecifických predmetov,
- ✓ vedenie odbornej dokumentácie integrovaných žiakov (úplnosť dokumentov),
- ✓ vypracovanie IVP po obsahovej vzdelávacej a špeciálnopedagogickej stránke, aktualizácia obsahu IVP,
- ✓ rešpektovanie odporúčaní poradenských zariadení výchovného poradenstva a prevencie pre vzdelávanie žiakov so ŠVVP,
- ✓ uplatňovanie efektívnych stratégií vo vzdelávaní žiakov so ŠVVP,
- ✓ vytváranie priestoru vo výchovno-vzdelávacom procese pre sebahodnotenie žiakov,
- ✓ diferencovanie učiva vo výchovno-vzdelávacom procese,
- ✓ používanie didaktickej techniky, vrátane IKT.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom základných škôl

- ✓ zaradiť do výučby nové alebo rozširujúce predmety pre žiakov s intelektovým nadaním,
- ✓ rešpektovať odporúčania poradenských zariadení výchovného poradenstva a prevencie pri vzdelávaní žiakov so ŠVVP,
- ✓ aplikovať didaktickú techniku, vrátane IKT vo vyučovacom procese.

Zriaďovateľom základných škôl

- ✓ zabezpečiť školám vo svojej pôsobnosti aktuálne informácie o všetkých zmenách všeobecne záväzných právnych a rezortných predpisov prostredníctvom svojho webového sídla alebo prostredníctvom organizovaním metodických dní
- ✓ poskytnúť finančné prostriedky na vytváranie odborných tímov na ZŠ.

Školským zariadeniam výchovného poradenstva a prevencie

- ✓ uvádzať v správach jednoznačne, či je alebo nie je potrebné IVP žiakovi vypracovať; v prípade potreby vypracovania IVP vyšpecifikovať aj predmety,
- ✓ uvádzať v správach z vyšetrení, ak nie je potrebné vypracovanie IVP, podľa akého príslušného VP má byť zabezpečené vzdelávanie integrovaného žiaka so ZZ,
- ✓ vydávať písomné vyjadrenie, ktoré špecifické vyučovacie predmety potrebuje žiak zabezpečiť.

Metodicko-pedagogickému centru

- ✓ rozšíriť ponuku odborného vzdelávania pre pedagogických a odborných zamestnancov k problematike vzdelávania žiakov so ŠVVP.

Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu

- ✓ vytvárať podmienky pre zriadenie odborných tímov v ZŠ, ktoré budú zabezpečovať vyučovanie špecifických predmetov,
- ✓ upraviť rámcové učebné plány (RUP) pre žiakov s poruchami aktivity a pozornosti a pre žiakov s poruchami správania tak, aby predmety vzdelávacej oblasti špeciálnopedagogická podpora netvorili povinnú časť RUP (škola má problém s organizačným zabezpečením výchovno-vzdelávacieho procesu aj so zabezpečením odborného vyučovania takýchto predmetov), ale aby školy mali povinnosť tieto predmety integrovanému žiakovi zabezpečiť len vtedy, ak to odporúčalo zariadenie výchovného poradenstva,

- ✓ zaviesť povinnosť pre učiteľov absolvovať ucelené vzdelávanie v oblasti vzdelávania žiakov so ŠVVP po jednotlivých zdravotných znevýhodneniach, žiakov zo SZP a MRK a žiakov s intelektovým nadaním,
- ✓ iniciovať, aby vysoké školy pedagogické do svojich študijných programov zaradili vzdelávanie pre budúcich učiteľov v oblasti vzdelávania žiakov so ŠVVP a zaradili túto oblasť aj do pedagogickej praxe budúcich učiteľov.